

C-4

UTVIKLING AV EN KVALITATIV METODE TIL STUDIET AV EKTEFELLEINTERAKSJON

Anne-Lise Lafferty
Psykologisk institutt,
Universitetet i Oslo,
Postboks 1094 Blindern,
Oslo 3,
Norge

Artiklen er en presentasjon av synspunkter, tanker og ideer som ledet frem til den metoden som forfatteren har kalt delprosessanalyse. I tillegg beskrives, hvorledes metoden er brukt i et forskningsprosjekt om ektefellevalg.

Proessen som har ført til dette forskningsprosjektet om ektefellevalg, begynte med at jeg gjennom mitt arbeid som barnepsykolog og familierapeut ofte endte ut med et ektepar som hadde fått det vondt sammen. Barnet eller barna forandret seg ganske raskt, mens foreldrene satt i det vonde. Når de så satt foran meg, ble det klart at jeg hadde visse måter å hjelpe dem på. Men det spørsmålet som stadig vekk kom tilbake, var å gjøre disse implisitte metoder eksplisitte. Hvorledes kan jeg erkjenne denne levde virkelighet jeg er i? Hvordan kan jeg forstå dette paret? Hvordan kan jeg forstå nettopp det at de valgte hverandre? Hvordan kan jeg forstå den måten de samhandler på, og hvordan kan jeg hjelpe dem? Det tar ikke lang tid før man da ender ut med spørsmål om hvorledes jeg erkjenner overhodet. Hvordan finner jeg ut hva virkeligheten er? Hvordan forstår jeg de fenomenene som presenteres for meg, og det som ligger under det hele: hvordan kan jeg forstå min egen livssituasjon, mine egne forhold? Hva slags fenomen har vi foran oss? Hvilke metoder har jeg lært som kan hjelpe meg til å forstå dette fenomenet bedre? I all erkjennelse ligger tvil og spørsmål — og det er viktig ikke å tape det av syne. Når man så undersøker hva som har blitt gjort på feltet, hva andre mennesker i liknende situasjon har bestemt om fenomenet, om forståelsesformer i forhold til fenomenet, så blir man selvfølgelig slått av at de metodene vi finner, og de måtene og de teoriene som skal forklare fenomenet eller fenomenene, er fjerne fra den kliniske virkelighet der mine spørsmål så å si ble født. Det hjelper meg lite i *min* levde virkelighet som menneske at teoretikere forteller meg at vi velger vår ektefelle komplimentært, dvs. jeg velger en som er sadistisk fordi jeg har masochistiske behov, eller omvendt (f.eks. Winch, 1958). Jeg sitter der og har det vondt like fullt. Det jeg vil understreke er at

praksis er en spesiell erkjennelsesform. For meg i min forskning er praksissiden (levd virkelighet) helt sentral. I sin ytterste konsekvens er all erkjennelse praksis (se Løvlie, 1979). Viten er dermed noe jeg skaper – vitenskap.

I denne forbindelse er det nødvendig å gå gjennom punkter i positivismekritikken både når man skal forske og når man skal praktisere innenfor samfunnsfagene. Men jeg vil gå ut fra at leseren er kjent med positivismekritikkens poenger. La meg derfor bare summere konklusjonen på positivismekritikken slik den har fortonet seg for meg. De erkjennelsesmetodene positivismekritikken vender seg mot, gir meg få svar på den levde virkelighet som presenterer seg for meg i den kliniske situasjonen. Med dette mener jeg at metodene ikke tar vare på det levende livet som utfolder seg i den kliniske situasjon. Dermed blir de antiprosessuelle, oppstykkete (de inkluderer ikke alle faktorer) – m.o.a. de blir statiske, livsfjerne, intellektualiserte. At de også kan öve vold på de fenomener vi skal observere, i dette tilfelle mennesket, er også en viktig betraktning. Metodene gjør mennesket til noe intellektuelt *begripelig*, dermed oppstykket. Det ubegripelige fjernes. Wittgenstein er inne på dette når han går fra et forsøk på å tyde mennesket til å antyde det (se Dalseth, 1971).

Men hva har man så til rådighet når det gjelder dette å kunne forstå de levde, virkelige fenomenene som man deltar i og observerer i den kliniske situasjon? Skal jeg forstå dette mennesket som et samfunnsprodukt eller som et ansvarlig individ som kan forholde seg til sitt eget liv og til det samfunnet som har vært med på å forme ham? Hvor kommer familien inn? Hva er forholdet mellom familie og samfunn? Hvorledes har maktforholdene i samfunnet vært med på å bringe ham dit han er? Er det noen mulighet for meg som et enkeltindivid å påvirke ham når systemet tilsynelatende har slik sterk makt? Alle disse spørsmål velter over en i en klinisk situasjon.

Jeg vil nå beskrive hvorledes jeg har kunnet bruke forskjellige tilnærminger til å svare på noen av disse spørsmålene. For det første skal jeg se på hva eksistensfilosofien har betydd, dernest hva fenomenologien har betydd, og endelig hva psykologisk teori har betydd. Deretter vil jeg prøve å beskrive min nåværende løsning på problemet.

Hvorledes eksistensialismen bidro

Eksistensialismen (se Sløk, 1964) bidro ved å

1. fokusere på individet,
2. understreke at sannheten er det subjektive (det levde),
3. fremholde den idé at det å bli menneske er en oppgave,
4. understreke at mennesket eksisterer, og forutsetningen for alt mennesket er, er at det først og fremst eksisterer,
5. få forståelsen av at menneskelig lidelse ikke er en "sykdom".

Jeg vil gjerne ta for meg hvert av disse punktene.

1. Hva vil det si at vi *fokuserer på individet*? Jeg vil henvise til Sartres bok om metodeproblemet, "Question de Methode" (1960). Han hevder her at samfunnsvitenskapen står overfor et stort dilemma når det gjelder å forstå årsakssammenhengen mellom samfunn, familie og individ, og hvordan individet i sin tur influerer familie og samfunn. Hvordan er årsakssammenhengen begge veier over nivåene? Etter en nitid analyse av nivåene i forhold til individet ender Sartre ut med den idé at det er individet selv som "rommer" nivåene. Det hjelper lite for oss å studere samfunn og familie på den typiske måten vi har gjort i positivistisk tradisjon, nemlig ved å studere aggregater når vi skal forstå et gitt individ (Sartre, 1971). Positivistisk tradisjon vil kun gi et tilnærmet svar når det gjelder å forstå sammenhengene. Sartre konkluderte at for å kunne forstå et samfunn, for å kunne forstå en familie, så er vi nødt til å anvende den kasuistiske metode. Sartre selv gjorde dette i sin studie av Flaubert (Sartre, 1971), der han tar for seg *én* person i et forsøk på å analysere de sammenhengene denne personen befinner seg i. For en klinisk psykolog blir dette nesten en selvskreven tilnærming. Dersom man arbeider med en neger i sørstaterne, og er selv norsk, og forsøker å forstå denne personen, kan man lett gi opp dersom man mener at for å kunne forstå en neger i sørstatene, må jeg selv være neger i sørstatene. Det som — etter mitt syn — skjer, er at når man arbeider med en neger i sørstatene, lærer man mye om en negerfamilie i et gitt lokalsamfunn, i et gitt land på et gitt tid. For meg er det ingen annen metode enn den kliniske som gir rikere tilfang på erkjennelse av en virkelighet. Nest etter å være neger og leve i en ghetto i sørstatene i Amerika, er det å være terapeut for en neger i denne situasjonen det aller beste utgangspunkt for å forstå hva som egentlig skjer. Grunnen til at dette blir en så vesentlig erkjennelsesform, er at individets forhold til samfunnet, til familien og til sine egne begrensninger og muligheter, gir det beste utgangspunkt for forståelse. Når man ser på dette i forhold til metoder, blir de data man kan få ut av et (klinisk) forhold til ett individ i et forsøk på en dyp forståelse, en sentral metode. Du kunne spørre 1000

negere om deres livssituasjon. Men svaret er vel nettopp noe han må få gjennom bevisstgjøring, altså gjennom en erkjennelses*prosess*. Således ville bruk av spørreskjema her ha begrenset verdi som metode.

2. Eksistensialismen har hevdet at det er det subjektive som er det sanne. Dette vil si at for å kunne tro på en erkjennelse, må det være noe som jeg personlig opplever eller noe jeg har et forhold til. Dette er stikk imot objektivitetskriteriet i positivismen. Men kliniske psykologer har hele tiden operert med et subjektivt sannhetskriterium, og det er på tide at vi gjør dette eksplisitt. Dette ble således et viktig utgangspunkt for vår erkjennelsesmetode, der vi ble opptatt av både våre subjektive opplevelser av pasienten og pasientens egne subjektive opplevelser av seg selv (Lafferty, 1979; Lafferty & Gulbrandsen, 1979a). Vår levde virkelighet med pasienten kommer i fokus.

3. Eksistensialistene pekte på at dette å bli et menneske er en oppgave, ikke noe som er biologisk gitt. Dette setter individet i sentrum for sin egen verden, og mennesket blir ikke lenger en organisme som er hjelpe-løst overlatt til omgivelser og som dermed ikke har noe ansvar for sitt liv og sine handlinger. Dette vil farge hele ens opplevelse av hva det vil si å være menneske og dermed også det fenomen som det er vårt mål å forstå. Mennesket blir således noe som er i prosess, noe som blir. Mennesket blir et individ som har til oppgave å realisere sin menneskelighet. Mennesket blir et fenomen der forandring (prosess) er sentral.

4. Et annet bidrag fra eksistensialistene som hjalp i vårt metodearbeid, var deres behandling av forholdet eksistens/essens. Mennesket eksisterer først og fremst, dvs. det er til i verden. Dette faktum går forut for det innhold (den essens) mennesket blir. Således er ikke mennesket gitt, men skaper seg selv eller sitt innhold under forutsetning av at det først er til.

Innhold eller essens er noe mennesker erverver seg i handling — det er summen av de påvirkninger mennesket er utsatt for i sosialiseringssprossessen — det er hva Becker (1971) kaller "the funded reservoir of meaning", altså totaliteten av hva mennesket har vært utsatt for og dets reaksjoner på dette. For eksistensialistene blir dette ofte påvirkningen av konvensjoner, vaner, gangbare verdier, roller osv.

Men fordi mennesket er noe mer enn sitt innhold, kan det forholde seg til det innhold det har blitt. Mennesket kan reflektere på de på-

virkningene det er utsatt for og de reaksjonene det har hatt. Mennesket er både subjekt og objekt.

Kierkegaard (1964) sier det slik:

"Selvet er et Forhold der forholder sig til sig selv, eller er det i Forholdet, at Forholdet forholder sig til sig selv." På en helt enkel måte kan det uttrykkes slik: Mennesket er både et "jeg" og et "meg", samtidig som mennesket er forholdet mellom jeg og meg.

Dette har hatt store konsekvenser for vår metodeutvikling. Det blir selvfølgelig å være opptatt av hvorledes pasienten forholder seg til sitt innhold. Vi henvender oss mer til den delen av selvet som jeg har kalt "jeg'et" enn til "meg'et"¹⁾ Med andre ord: vi er mer opptatt av pasientens refleksjoner over sitt innhold (hva han sier om seg selv) enn innholdet som sådann.

5. Det femte punktet som ble viktig er at eksistensialismen har vist at menneskelig lidelse ikke er noen sykdom i den forstand at det å lide er et avvik for en normal variant. Lidelse er noe som må forstås som en del av den menneskelige situasjon og som en del av nettopp dette å kunne realisere seg selv og kunne innse at man kan forholde seg til det forholdet man er blitt. De problemene et ektepar sliter med, f.eks. misforståelser, underminering, konkurranse, sjalusi, hat osv., er en *del av livet*, ikke en unormal sykdom. Menneskets store egenskap er å kunne *forholde seg* til problemene og dermed overskride. Mennesket kan konfrontere den angsten som naturligvis ledsager dette fritt å velge sitt innhold og forandre det. Disse tanker har også påvirket den måten vi har konseptualisert forhold på, og ligger derfor også implisitt i *delprosessanalysen* (Lafferty & Gulbrandsen, 1979a, 1979b).

Hvorledes fenomenologien bidro

Fenomenologien bidro ved å hjelpe oss til å forstå at vi skulle:

1. la fenomenet vi skulle erkjenne noe om, fremtre for oss,
2. la det fremtre fordomsfritt ved å sette vår bevissthets innhold "i klammer",
3. sørge for en nær og umiddelbar opplevelse av fenomenet, og
4. se på fenomenet som det fremtrer her og nå i en levd virkelighet.

---

1) Se Lafferty (1978) for en utførlig behandling av selvbegrepet.

1. Det vi mener med å la fenomenet fremtre, er at dersom vi observerer *åpent*, vil fenomenet fremtre uhildet. Det vil på en måte avgi sine egenskaper til oss. Vi behøver ikke kaste oss over fenomenet og så å si fravriste det en sannhet. Dette poeng er implisitt i de betraktninger som ligger til grunn for vår delprosessanalyse.

2. Fenomenologien (se Nathanson, 1970) viste at bevissthet alltid er bevissthet om noe, slik at bevisstheten alltid er et innhold. Vi tenker alltid *på noe*, er glad *for noe*, fortvilet *over noe*, slik at handling innebærer en relasjon mellom det handlende subjekt og objekt. Når vi skal observere, er det våre fordommer, normer, verdier osv. som skal settes i klammer.

I vårt tilfelle betyr dette at det er klinikerens fordommer som skal settes i klammer. Det som blir nødvendig, er at vi er klar over vår egen bevissthets innhold når vi skal erkjenne. Hvis vi ikke er det, kan ikke fenomenet fremtre uhildet. Vi må være klar over hva våre egne fordommer er, og hvorledes våre teorier kan stenge for muligheten for en direkte erkjennelse av et fenomen.

Det er selvfølgelig ikke slik at vi ikke har et innhold (fordommer, teorier, etc.), men vi må forholde oss til det på en måte som hindrer at vårt innhold tilslører det fenomen som skal observeres.

3. Fenomenologien understreker at det er viktig å være nær fenomenet i betydningen: la det fremtre direkte. Det er direktetheten som blir understreket her. Det fenomenet vi skal erkjenne noe om, må vi gå direkte til. Du kan ikke gå omvei om en hel del andre fenomener (f.exem. test resultater). Hvis vi skal forstå noe om forhold, så går vi inn og ser på forholdet, slik det leves her og nå.

4. Dette leder oss til det fjerde poenget: at det er viktig å gripe fenomenene *her og nå*. Fenomenet fremtrer foran klinikerens øyne akkurat nå, og det er der potensialet for ny erkjennelse ligger, slik fenomenologien ser det.

Psykologisk teoris bidrag

La oss nå se hvordan psykologisk teori hjalp til med metodeproblemet. Dette skal behandles under 3 punkter:

1. en-verdenslæren
2. angst/handling
3. symbioseteori.

1. *En-verdenslæren*²⁾

Den dualistiske tankegang har skapt problemer i psykologisk teori. Selv teoretikere som har beveget seg inn på interaksjonsteori, har hatt store vanskeligheter med grunnlagsproblematikk i forhold til en-verdenslæren vs. dualisme. Mange interaksjonsteorier bygger på en dualistisk tankegang. Mye av forskningen har vært preget av uklarhet når det gjelder å gjøre grunnlagsproblematikken eksplisitt, og de fleste arbeider utifra et dualistisk standpunkt. Når det gjelder en tilnærmet en-verdenstanke på forhold, er etter min mening Stierlin (1971) den som har gått lengst når det gjelder å ta konsekvensen av en-verdenslæren. Med en-verden mener vi her at skillet mellom individ og omgivelser (indre/ytre, subjekt/objekt) ikke er gitt på forhånd. Individ/omgivelser danner en helhet. Individet handler i omgivelsene og skaper dem. Det omformer verden og blir selv omformet av verden på samme tid. Virkeligheten er ikke noe "sant" eller gitt utenfor individet a priori. Virkeligheten skapes gradvis gjennom individets handling. Mennesket skaper sin egen unike virkelighet. Det dannes og omdannes og danner og omdanner verden i en stadig prosess.³⁾ Individet skiller seg ut gradvis – og det skjer *etterpå* i den forstand at atskillelse individ/omverden ikke er en gitt situasjon ved fødselen og heller ikke en selvfølgelig situasjon i individets liv (se Lafferty & Guldbrandsen, 1979b). Vår delprosessmetode ble utviklet som en konsekvens av en slik en-verdenstanke.

2. *Angst/handling*

Angst er en grunnleggende betingelse hos mennesket. Prototypen på angst er frykten for fysisk utslettelse hos spedbarnet. Barnet er totalt avhengig av den signifikante andre når det gjelder å overleve. Varm omsorg reduserer angst. Angsten er opprinnelig en frykt for ikke å overleve, for å utslettes. Denne angsten blir så knyttet til symbolikk når individet utvikler mulighet for symbolske strukturer (Becker, 1971). Med det mener jeg at angsten eller kontroll av angsten ikke lenger blir knyttet til varm kroppslig omsorg, men til handlinger den signifikante andre utfører i forhold til meg. "Jeg liker deg" får den samme psykologiske verdi som varm omsorg på det tidlige stadium. Derfor blir

---

2) For en grundig fremstilling av en-verdenslæren fra Hegel til W.W. Dilthey og tysk åndsvitenskap etter Dilthey, se Løvlie (1977).

3) Leseren vil her gjenkjenne Hegels dialektikk, og for en utmerkt utdyping av dette se Løvlie (1979).

morens *holdning* avgjørende for angst hos barnet. Barnet handler i forhold til moren, og det skaper derved henne i den forstand at hun reagerer på dets utspill. Hun blir "virkelig" for det utifra hennes reaksjoner på dets handlingsutspill. Slik tenker jeg meg at barnet skaper henne, og samtidig skaper det seg selv som en som handler på denne måten (Lafferty, 1978). Barnet bygger da stadig opp et bilde av seg selv gjennom disse handlingsmønstrene. Dermed blir forsvar mot angst knyttet til handling innenfor de mønstre som blir utviklet med den signifikante andre og etter hvert selvfølgelig utvidet til å gjelde andre mennesker.⁴⁾

3. Symbioseteori

Symbiosetanken henger sammen med en-verdenslæren i den forstand at jeg sammen med en rekke andre teoretikere forutsetter at spedbarn eksisterer i en tilstand av symbiose ved fødselen. Dvs. det er ute av stand til å skille mellom seg selv og omgivelsene. Når spenninger oppstår i forholdet til moren, er barnet ute av stand til å lokalisere dette på et spesielt sted, f.eks. i sin egen kropp. Det kan like godt befinne seg i moren, mellom dem, i en stein som ligger ved siden av dem, osv. Dette er en meget viktig erkjennelse fordi det betyr at det er *i utformningen av forholdet til moren at barnet begynner å stedfeste følelsesmessige opplevelser*. Sinte følelser f.eks. kan like godt befinne seg i moren som i barnet, og morens måte å forholde seg på er meget avgjørende for hvor barnet skal lokalisere disse følelsene. Videre så vi at disse mønstrene har overlevelsverdi. Det er derfor viktig å forstå at dersom mor f.eks. finner at sinte følelser er uforenelig med hennes bilde av seg selv som en god mor, kan hun utforme forholdet derhen at det er barnet som har de sinte følelser. Barnet blir den som lever ut sinne i forholdet. Jeg er klar over at dette er noe forenklet, men forhåpentlig er fremstillingen klargjørende når det gjelder å antisipere hvorledes symbiosetanken er grunnleggende for delprosessbegrepet. I denne tankegangen lever vi deler av oss selv i andre mennesker gjennom hele livet på forskjellige måter, avhengig av hvor mye bevegelse det er i forholdet. Med dette mener jeg at dersom mor har et bevegelig forhold til sitt sinne, blir ikke sinnet én gang for alle plassert til barnet, men sinnet blir i Stierlins (1971) terminologi forsonet. Dette betyr at det blir avgjort i forskjellige konfronta-

---

4) Det er klart at moren også lever forholdet dialektisk: hun handler og skaper barnet for seg på samme tid som hun skaper (oppretholder) seg selv.

sjoner mellom mor og barn hvor sinnet hører hjemme, nemlig snart hos den ene og snart hos den andre. Men når sinnet er uforenelig med selvbildet, dvs. at opplevelsen av sinte følelser er uforenelig med de mønstrene som er oppstått som et forsvar mot angst, blir mønstrene gjentagende (ikke forsonet). Dette tilsvarer den vanlige nevrosetanken rundt gjentagelse av nevrotiske mønstre. For å summere opp: Vi får et menneskesyn der mennesket skaper sin egen virkelighet og samtidig skaper seg selv. Denne virkelighet er en del av menneskets selv. Det begynner sitt liv i symbiose, og en total symbioseavvikling er et ideal, idet vi alle på forskjellig vis er henvist til å leve deler av oss selv i andre mennesker. Det øyeblikk det er snakk om forhold, vi må tenke sammen-smelting av to virkeligheter. Graden av bevegelse mellom disse to virkeligheter er avhengig av at bevegelsene ikke truer samhandlingsmønsteret som sikrer psykologisk overlevelse. Når vi så setter dette sammen med fenomenologien og eksistensialismen, er det klart at vi ble opptatt av 1) å gå inn og se på samhandlingsmønsteret i et forhold her og nå, 2) stole på våre subjektive observasjoner, 3) samtidig forsøke å sette klammer rundt vår egen bevissthet, slik at fenomenet på denne måten kan fremtre uhildet for oss. 4) Vi er interessert i prosess, dvs. vi vil erkjenne noe om den levde virkelighet som utfolder seg foran oss i øyeblikket. En levde virkelighet forutsetter prosess og forandring. Dertil mener vi at vi kan lære om de forskjellige nivåene: samfunnsnivå, familienivå, gjennom individets samhandling her og nå, med oss. Vi har tatt konsekvensen av en en-verdenstankegang ved å oppdele virkeligheten på en måte som blir grunnlag for delprosessmetoden.

Delprosess

Vi har satt sammen *handling, følelser og tema* og kalt dette delprosess.

Handlingen refererer til hva et menneske gjør, hvorledes det handler. Følelser refererer til de sinnsstemningene som så å si *er i handlingen*, og tema dreier seg om hva handlingen utfolder seg i forhold til.

Et tema kan være hva som helst: aggresjon, styrke, prestasjon, nærhet, atskillelse etc. Det kan være et generelt tema, f.eks. seksualitet – eller mer spesifikt, f.eks. seksualitet i forhold til en dominerende partner.

Delprosessen kan bare beskrives fenomenologisk gjennom å si at Per f.eks. lever sitt tema på sinne ved å være den som uttrykker sinne i forholdet. Mor lever det tilsvarende tema ved ikke å være sint eller uttrykke sinne. En annen utformning kunne f.eks. være at både Per og mor

lever sinne ved at ingen av dem er sinte. I stedet er det far som er sint, eller verden osv. Et par kan f.eks. leve delprosess på nærhet ved at hun nærmer seg, han trekker seg. Eller vi kan tenke oss at de lever delprosess på nærhet dialektisk, hvor nærhet og distanse forsones og oppleves i stadig nye dimensjoner. Vi antar at et par lever sine livstemaer delvis i hverandre, og vi antar at denne levemåten er gjentatt, når det er stor angst forbundet å forandre disse mønstre. Vi antar at gjentakende mønstre som de respektive "jeg" ikke har et forhold til, tilsvarer mønstre som har overlevelsesverdi og som begrenser parets utfoldelse.

Et eksempel fra et ektepar kan illustrere delprosess-begrepet. Lars har levet med en mor som ble tidlig enke og som stilte store krav til ham som det eldste barn i familien. Lars utviklet derfor samhandlingsmønstre der han var den som tok vare på kvinner, forsørget dem, ordnet med hus og praktiske ting, og som var livsdyktig og som beskrev seg selv som glad og tilfreds, uten problemer. Han var således den "sterke", den som hadde økonomisk ansvar, var rasjonell osv. (samfunnsnivået). Denne kjønnsrollen ble videre forsterket gjennom at han måtte ta vare på andre, ordne opp i forhold osv. (samspillnivå), og samtidig ble han den som måtte benekte angst og usikkerhet (individnivå) og leve disse følelser ut gjennom andre (samspillnivå). Han gifter seg så med Kristine som har problemer med å handle og være aktiv i forhold, men som allikevel trenger å kunne føle at hun *kan* handle og dermed få verdi. I samspillet med Lars utviklet det seg slik at Lars mer og mer levde ut den suverene delen i forholdet — han var den som ordnet opp, han var også den som definerte hva som var problemer og ikke problemer for dem. Kristine ble den slemme og krevende, og hun lurte på hvorfor hun stadig ble så lite takknemlig, hun som hadde fått en mann som alle beskrev som perfekt. Gjennom behandlingen ble det klart at Kristine hadde "giftet seg" med sin perfekte, livsdyktige mor, og Lars hadde "giftet seg" med sin litt ubehjelpelige, klagende, sytende og kravstore mor.⁵⁾ Dette mønstret ble forandret når Lars begynte å føle at han egentlig

---

5) Med uttrykket at man gifter seg med egenskaper i foreldrene mener jeg ganske enkelt at Kristine f.eks. var trygg i et mønster der hun kunne forholde seg til sin "perfekte, livsdyktige mor" og lette etter dette i en partner. Samtidig ville hun også selv lære seg til å være livsdyktig, selv om det var truende (som vi så: overlevelsestruende på det dypeste plan). Samspillet i ekteskapet hadde gått i retning av at hun ble mer og mer den udugelige.

hadde vært ulykkelig med disse krevende kvinnene og kunne oppleve mer og mer hvor urimelig de var. Han ble lei seg både over å ha måttet gi så mye og hadde samtidig en følelse av at han var blitt satt lite pris på. Kristine på sin side ble mye mildere og forsonende og mer forståelsesfull og hjelpsom i forhold til Lars. Dette er et eksempel på at dette paret levde delprosess på temaet livsdugelighet ved at Lars var den som var dyktig, mens Kristine var den som var svak og trengte hjelp. I dette mønsteret fikk Kristine aldri sjanse til å leve ut noe av sin kompetanse. Men gjennom en forandring i dette mønsteret og en bevegelse i dialektikken begynte Lars å kunne oppleve mer av sin svakhet, noe som da gjorde det mulig for Kristine igjen å oppleve sin styrke, og dermed ble forholdet bevegelig. Gradvis begynte dette paret å forholde seg til sine gjentakende delprosesser — de kunne reflektere på seg selv i levd samspill, og dermed være i bevegelse og forandring. Vi ser med dette eksemplet at delprosessbegrepet tar vare på Sartres nivåer, samt forståelse av bevegelse eller gjentakelse i forhold. Samtidig tar delprosessbegrepet vare på det jeg har kalt jeg/meg-dialektikken og en-verdenslæren. Delprosessmetoden griper parets levde virkelighet her og nå.

I vårt forskningsprosjekt bestemmer vi delprosess ved bl.a. å analysere videobånd og TAT-historier. Tre klinikere observerer en terapitime, bestemmer tema og noterer seg hvorledes paret lever dette tema sammen. TAT-historiene analyseres utifra historiens innhold — og vi bestemmer hvorledes tema leves i de forhold som beskrives i historiene. Der vi finner at temaer⁶⁾ leves likt uavhengig av kontekst over tid, i forskjellige observasjonssituasjoner, konkluderer vi at delprosessen er gjentakende. Vi har beskrevet metodene mer detaljert andre steder (Lafferty & Guldbrandsen, 1979a, 1979b).

Delprosessanalysen blir prøvet ut i forskning på ektepar, og forhåpentligvis kan den anvendes på forskjellige typer forhold.

SUMMARY

The development of a qualitative method for the study of marital interaction

This paper presents some of the practical problems facing the clinical psychologist as he confronts his patient. How can I help? What methods do I have available? These questions invariably lead to even more puzzling questions: What is man and how can I understand the phenomenon of man? In a study undertaken in order to

---

6) Vi valgte temaene nærhet/distanse, likhet/forskjell, gratifikasjon/frustrasjon i vår undersøkelse.

learn more about marital choice and interaction, the problem of developing a method became urgent. This paper attempts to show how different approaches to the study of man combined to provide a foundation for a new method called *part process analysis*. Three approaches are discussed:

1. The contribution of existential philosophy.
2. The contribution of phenomenology.
3. The contribution of psychological theory.

When it comes to methods of studying interpersonal interaction the challenge is to be able to take into account process (time), the levels problem (i.e. how social and family influences relate to current interpersonal behavior) and to include the incredible personal depth of two people interacting.

Research in the area of interaction has been troubled by 1) a dualistic view of man, 2) an indirect approach to the phenomena (e.g. via tests), 3) a static view where process seldom is properly accounted for, 4) intellectualized descriptions that are meaningless for the clinician in his experience with patients.

Existentialism, phenomenology and psychological theory combine in various ways to provide support for a phenomenological approach, i.e. we want to observe our couples directly as they live their lives in front of us.

Also we wanted a method that took into account the facts that in relationships it is meaningless to operate with a dualistic view of man. People are not separated psychologically from the way they are physically. We live parts of ourselves *in* others. People create their own reality through actions in the world and dialectically they create themselves. Many clinicians have observed that couples live feelings for each other as it were. Mary may be the one in the relationship who expresses the anger whereas Joe never does. Since anger or feelings are a part of the *whole* of a relationship the couple has to negotiate feelings and ways of handling them. Because the expression of feelings and patterns of interaction are based in deep fears of annihilation, these patterns attain a survival meaning. If anger is inconsistent with Joe's image of himself (i.e. his security, his feeling of self-esteem) he maintains this image when Mary acts out these feelings for him.

Part process analysis is an analysis of the combination of action, feeling and theme. (Theme refers to what your action is directed toward).

It is expressed phenomenologically this way: Joe lives anger (theme) by not experiencing it in himself and consequently not expressing it. Mary lives anger by experiencing anger and expressing it.

Clinician-observers can analyse these processes in different ways – in a therapy session, through a one-way screen, on video, in TAT stories etc. The way a person lives a theme accounts for process, levels (social influences) and deep personality variables. It is observed directly, in a lived situation here and now.

This method appears to be promising for all types of research on interpersonal relationships.

LITTERATUR

- Becker, E.: *The birth and death of meaning*. New York: Free Press, 1971.
 Dalseth, E.: Den sene Wittgenstein. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 1971, 6, 173-210.
 Kierkegaard, S.: *Sygdommen til Døden*. København: Gyldendal, 1964.
 Lafferty, A.-L.: *Selvutvikling*. Stensil, Oslo 1978.

- Lafferty, A.-L.: Part process analysis. To be published in *Journal of Phenomenological Psychology*.
- Lafferty, A.-L. & Guldbrandsen, O.R.: Ektefellevalg og ektefellesamspill. En presentasjon av et forskningsprosjekt. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 1979, 16, 527-535 (a).
- Lafferty, A.-L. & Guldbrandsen, O.R.: Ektefellevalg og ektefellesamspill. En presentasjon og kritikk av teorier på området. *Fokus på familien*, 1979, 8 (1) (b).
- Løvlie, L.: *Toverden-læren – eller forsøket på å bli av med den*. Stensil, Lillehammer 1977.
- Løvlie, L.: *Dialektikk og pedagogikk*. Arbeidsmanuskript. Oppland Distrikthøgskole, skrifter 22. 1979.
- Nathanson, M.: *The journeying self*. Reading, Mass.: Addison Wesley, 1970.
- Sartre, J.-P.: *Question de Methode*. Paris: Gallimard, 1960.
- Sartre, J.-P.: *L'idiote de la famille*. Paris: Gallimard, 1971.
- Sløk, J.: *Eksistensialisme*. København: Berlingske Forlag, 1964.
- Stierlin, H.: *Das Tun des Einen ist das Tun der Anderen*. Frankfurt a/M.: Suhrkamp, 1971.
- Winch, R.: *Mate-selection*. New York: Harper & Row, 1958.